

Nr 2

Utlåtande i anledning av motioner angående behörigheten att förrätta kyrklig vigsel.

I de likalydande motionerna I: 318 av herr *Wikström m. fl.* och II: 342 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.* hemställs ”att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1970 års riksdag, vilket ger vigselförrättare såväl inom svenska kyrkan som inom andra kristna trossamfund behörighet att viga svenska medborgare, även då ingen av de trolovade är medlem av vigselförrättarens eget samfund eller kyrka, under förutsättning att minst en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund”.

Närmare redogörelse för motionernas innehåll lämnas nedan.

Gällande rätt

Bestämmelserna om vigsel återfinns i 4 kap. giftermålsbalken. Äktenskap kan ingås antingen med kyrklig eller borgerlig vigsel. Valfrihet mellan de båda formerna föreligger så till vida, att kontrahenterna alltid äger erhålla borgerlig vigsel, så snart de över huvud taget är berättigade att ingå äktenskap.

Kyrklig vigsel äger rum inom svenska kyrkan eller inom annat trossamfund. Vigsel inom svenska kyrkan må äga rum, om de trolovade eller en av dem tillhör svenska kyrkan. Kyrklig vigsel inom annat trossamfund än svenska kyrkan kan ske, om Kungl. Maj:t medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet och de trolovade eller en av dem tillhör samfundet. Sådan vigselrätt har tillerkänts flertalet av de i Sverige förekommande trossamfunden. Vidare gäller att Kungl. Maj:t äger förordna att medlem av utländskt evangeliskt-lutherskt trossamfund skall ha samma rätt till kyrklig vigsel som medlem av svenska kyrkan. Sådant förordnande har meddelats i fråga om medlemmar av danska folkkyrkan, norska statskyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka och evangelisk-lutherska Augustanasynoden i Amerika.

Beräffande förrättare av kyrklig vigsel gäller att till vigsel inom svenska kyrkan äger de trolovade välja vilken präst inom kyrkan de önskar men att endast präst i församling, av vilken endera är medlem, är skyldig att viga. Inom annat trossamfund förrättas vigsel av den som är behörig där-

till enligt Kungl. Maj:ts förordnande. Har Kungl. Maj:t medgivit att vigsel må förrättas inom visst trossamfund av dess prästerskap eller eljest av befattningshavare i samfundet, må sådan präst eller befattningshavare ej utöva sin behörighet att viga, innan länsstyrelsen i det län där samfundets styrelse har sitt säte, på framställning av samfundet meddelat intyg om att han är behörig att förrätta vigsel inom samfundet. Nu sist berörda bestämmelse återfinns i kungörelse den 26 oktober 1951.

Beträffande själva vigselceremonin föreskrivs i nämnda kapitel i giftermålsbalken, att de trolovade, som skall vara samtidigt tillstädes inför vigselförrättaren, skall inför denne avgiva sitt ja och samtycke till äktenskapet samt att kontrahenterna därpå skall av vigselförrättaren förklaras för äkta makar. I övrigt skall lända till efterrättelse, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken och vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk samt vid borgerlig vigsel de bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar.

Genom lagen den 30 juni 1948 om ämbetsansvar för vigselförrättare i vissa fall är stadgat, att vigselförrättare, som åsidosätter vad honom i sådan egenskap åligger beträffande annat än rent kyrklig ordning, döms, även om det ej sker i utövning av befattning varmed ämbetsansvar är förenat, för tjänstefel till böter eller, om brottet är grovt, fängelse i högst ett år efter vad i 20 kap. 4 § brottsbalken sägs.

Motionernas motivering

Till stöd för yrkandet i motionerna anförs i huvudsak följande.

Den föreliggande begränsningen till samfund bör upphävas. Det avgörande måste vara vederbörandes anslutning till kristet samfund. Om de trolovade eller en av dem tillhör svenska kyrkan eller annat trossamfund bör vigsel få äga rum antingen inom kyrkan eller samfundet. De senare årens ekumeniska strävanden har medfört ett närmare samarbete dels mellan skilda frikyrkosamfund, dels mellan svenska kyrkan och frikyrkosamfund. De personliga kontakterna mellan medlemmar tillhörande olika kyrkor har blivit bättre. Därför är det angeläget att giftermålsbalkens bestämmelser ändras så att medlemskap antingen i svenska kyrkan eller annat trossamfund blir tillräckligt för att kyrklig vigsel skall få äga rum, antingen inom svenska kyrkan eller annat trossamfund.

Tidigare riksdagsbehandling

Det genom förevarande motioner väckta spörsmålet har behandlats av riksdagen vid ett stort antal tillfällen under de senaste åren. För att översiktligt belysa frågornas behandling under 1960-talet återges i det följande vissa uttalanden i utlåtanden av *första lagutskottet*, vilka alla godkänts av riksdagen.

I *utlåtandet 1962: 23* behandlade utskottet en motion, vari begärdes ”full vigselrätt” för vigselförrättare inom svenska kyrkan och annat trossamfund. Utskottet antog att, då någon av de trolovade tillhör ett samfund med vigselberättigad präst, det ter sig mest närliggande för kontrahenterna att vända sig till denne, om de önskar kyrklig vigsel. Beträffande de s. k. anhängarna syntes dock enligt utskottet begränsningarna i vigselförrättarnas behörighet kunna medföra olägenheter genom att vigsel ej kunde förrättas inom vederbörande trossamfund. Det syntes därför enligt utskottet föreligga vissa skäl för ändring i gällande lagstiftning. Utskottet anförde dock att starka skäl talade för att utvidgning av vigselrätten inte genomfördes annat än i samband med att problemet rörande omfattningen av vigselplikten för prästerskapet inom svenska kyrkan bringades till sin lösning. Det spörsmålet torde emellertid enligt utskottet icke kunna lösas oberoende av den då pågående kyrka—stat-utredningen.

Liknande uttalanden gjordes i utskottets *utlåtanden 1964: 5, 1966: 16 och 1967:13*.

I *utlåtande 1968: 39* i anledning av motioner med samma yrkande som nu förevarande anförde utskottet att frågans avgörande med fördel borde anstå i avbidan på slutförandet av remissbehandlingen av kyrka—stat-utredningens år 1968 avgivna slutbetänkande och Kungl. Maj:ts ställningstagande med anledning därav. Utskottet framhöll även att lösningen av frågan om vigselbehörigheten och vad därmed äger samband kunde bli beroende av förhållandet mellan staten och kyrkan samt erinrade om att detta övervägdes av den då nyligen tillsatta 1968 års beredning om stat och kyrka.

Samma uppfattning kom till uttryck i utskottets *utlåtande 1969: 7* i anledning av bl. a. motioner med väsentligen samma innehåll som föregående år. Här bör dock framhållas att i en reservation av sju ledamöter uttalades att lagförslag innefattande bifall till motionerna borde föreläggas 1969 års riksdag samt hemställdes att uttalandet skulle ges Kungl. Maj:t till känna.

1958 års utredning kyrka—stat

1958 års utredning kyrka—stat har i sitt slutbetänkande (SOU 1968: 11) om ifrågavarande vigselbehörighet anført följande.

Vigselrätten inom fritt trossamfund är på samma sätt som inom svenska kyrkan begränsad till de fall då åtminstone den ena av de trolovade tillhör samfundet. För fritt trossamfund kan detta emellertid ha större praktisk betydelse än för kyrkan. Det torde knappast förekomma att den som utträtt ur svenska kyrkan önskar vigsel inom kyrkan. Däremot förekommer att personer som visserligen ej inträtt i ett fritt trossamfund men ändå står i nära relation till ett sådant önskar viga inom samfundet. I riksdagen har i motioner hemställts om lagändring för att möjliggöra sådan vigsel.

Några principiella betänkligheter av mera allvarlig art föreligger ej mot en sådan ändring, att redan i A-läget vigselförrättare inom annat trossamfund än svenska kyrkan ges behörighet att viga även då ingen av de trolövade är medlem i samfundet. På en bedömning av det praktiska behov, som i sådant hänseende må göra sig gällande, saknar utredningen anledning ingå. En sådan ändrad ordning aktualiserar frågan om ej även präst i svenska kyrkan bör ges en på samma sätt vidgad vigselbehörighet, oberoende av relationen kyrka—stat.

Kyrka—stat-utredningens betänkanden är under övervägande inom Kungl. Maj:ts kansli.

1968 års beredning om stat och kyrka

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1968 har chefen för utbildningsdepartementet tillkallat sakkunniga för fortsatt utredning av frågan om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och svenska kyrkan. Enligt direktiven (riksdagsber. 1969 s. 333 ff.) skall de sakkunniga, vilka antagit benämningen 1968 års beredning om stat och kyrka, i första hand söka nå fram till ett ställningstagande rörande den principiella utformningen av förhållandet. Med anledning av förevarande motioner kan nämnas att enligt direktiven frågor rörande vigsel inte bör tas upp av de sakkunniga utan behandlas vid en senare tidpunkt.

Beredningen har i dagarna avgett ett betänkande som innefattar en analys av remissopinionen (SOU 1970: 2). Ett principbetänkande avses kunna lämnas under år 1971.

Familjelagssakkunniga

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 augusti 1969 har justitieministern tillkallat sakkunniga för en allmän översyn av den familjerättsliga lagstiftningen. Bland de olika ämnen som enligt direktiven (riksdagsberättelsen 1970 Ju: 52) skall tas upp av de sakkunniga är formerna för ingående och upplösning av äktenskap. Dessa former bör enligt direktiven förenklas. Rörande ingående av äktenskap anförs i direktiven härutöver följande.

Frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap har behandlats av riksdagen vid flera tillfällen under senare år. Förslagsställarna har därvid i allmänhet närmast tänkt sig att den borgerliga vigseln skulle vara obligatorisk för alla. För dem som vill ha kyrklig vigsel skulle det i så fall behövas dubbla ceremonier. Jag är inte övertygad om att detta är en lycklig lösning. För min del är jag benägen att principiellt se det så att själva registreringen hos vederbörande folkbokföringsmyndighet bör vara det konstitutiva momentet för äktenskapets tillkomst. Registreringen måste föregås av prövning av förekomsten av ev. äktenskapshinder, men i övrigt synes inte behöva krä-

vas mer än ett anmälningsförfarande. Om de sakkunniga stannar för ett sådant system, bör det givetvis stå makarna fritt att komplettera registreringen med vigsel. Den kyrkliga vigseln blir — liksom numera lysningen — en frivillig personlig angelägenhet som har sitt stöd i traditionen och inte i lagstiftningen, och kyrkan får själv bestämma i vilken omfattning och under vilka villkor prästerna skall medverka i vigselakter. Det system som jag antytt lämnar också utrymme för att behålla en civil vigsel såsom en frivillig ceremoni. I så fall bör man undersöka möjligheterna att göra den civila vigseln till ett likvärdigt alternativ för dem som önskar en högtidlighet utan kyrklig medverkan i samband med äktenskapets ingående.

Utskottet

Enligt giftermålsbalkens regler får kyrklig vigsel äga rum inom svenska kyrkan samt inom annat trossamfund, om Kungl. Maj:ts medgivet att vigsel får förrättas inom samfundet. En förutsättning för kyrklig vigsel är att de trolovade eller en av dem tillhör det samfund, inom vilket vigseln är avsedd att förrättas. Till vigsel inom svenska kyrkan äger de trolovade välja vilken präst inom kyrkan de önskar, men endast präst i församling, av vilken endera är medlem, är skyldig att viga.

I de likalydande motionerna I: 318 och II: 342 hemställs om förslag till sådan ändring av nyss nämnda regler att vigsel av svenska medborgare skall få förrättas inom svenska kyrkan och annat kristet trossamfund även då ingen av de trolovade är medlem av vigselförrättarens eget samfund eller kyrka, dock under förutsättning att en av dem tillhör något kristet trossamfund.

Som framgår av redogörelsen ovan har spørsmålet om prästs vigselbehörighet och de därmed sammanhängande frågorna om prästs vigselkyldighet och om införande av obligatoriskt civiläktenskap behandlats av riksdagen vid skilda tillfällen under de senaste åren. De förslag om särskilda utredningar eller lagändringar på området som väckts har avslagits av riksdagen på hemställan av utskottet.

I utlåtanden rörande vigselbehörigheten vid 1968 och 1969 års riksdagar uttalade utskottet att det icke var påkallat att ta upp frågan till mer ingående behandling, enär avgörandet med fördel kunde anstå i avbidan på slutförandet av remissbehandlingen utav kyrka—statutredningens slutbetänkande och Kungl. Maj:ts ställningstagande med anledning därav. Utskottet framhöll också att lösningen av frågan och vad därmed äger samband kunde bli beroende av utformningen av förhållandet mellan staten och kyrkan, ett spørsmål som utreds av 1968 års beredning om stat och kyrka.

Utskottet har icke funnit anledning att frångå dessa ställningstaganden. Fastmera har skälen för att icke bryta ut frågan om vigselbehörigheten ur sitt större sammanhang ökat i styrka genom det utredningsarbete, som under 1969 påbörjats av familjelagssakkunniga och vari innefattas frågan om

införande av obligatoriskt civiläktenskap. Stannar man för ett sådant system kan den kyrkliga vigseln — liksom numera lysningen — bli en frivillig personlig angelägenhet och varje samfund, oberoende av kyrka—statrelationen, självt få bestämma i vilken omfattning och under vilka villkor prästerna eller frikyrkopastorerna skall medverka i vigselakter.

Under hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 318 och II: 342 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 februari 1970

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s), Schött (m), fru Lindström (s), herr Sörenson (fp) och fru Elvy Olsson (cp);

från andra kammaren: fröken Bergegren (s), herrar Dockered (cp), Wiklund i Stockholm (fp), Hansson i Piteå (s), Fridolfsson i Stockholm (m)*, fröken Åsbrink (s), herr Jadestig (s) och fru Jonäng (cp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar Schött (m), fru Elvy Olsson (cp), herrar Dockered (cp), Wiklund i Stockholm (fp), Fridolfsson i Stockholm (m), fröken Åsbrink (s) och fru Jonäng (cp), vilka ansett

dels att utskottets yttrande från och med orden "I de" på s. 5 till och med orden "till motionerna" på s. 6 bort ersättas med text av följande lydelse.

I motionerna I: 318 och II: 342 föreslår motionärerna ändring av den bestämmelse angående kyrklig vigsel, som kräver, att åtminstone en av vigselkontrahenterna skall tillhöra samma samfund som vigselförrättaren. Motionärerna föreslår, att denna inskränkning i vigselrätten upphävs och ersätts med det generella kravet att minst en av de båda kontrahenterna skall tillhöra ett kristet trossamfund, vilket dock icke behöver vara identiskt med det samfund vigselförrättaren tillhör.

Enligt utskottets mening föreligger icke några principiella skäl mot den föreslagna utvidgningen av vigselrätten. För en ändring talar framför allt den

strävan till ekumenisk samhörighet som präglar eller bör prägla de kristna samfunden; i en tid av växande sekularisering framstår det som angeläget att markera en kristen enhet och enighet.

Den ofta framförda invändningen att man icke nu bör vidtaga några ändringar utan avvakta resultatet av det pågående utredningsarbetet rörande förhållandet mellan kyrkan och staten eller familjelagssakkunnigas överväganden om införandet av ett obligatoriskt civiläktenskap är enligt utskottets mening icke bärande. Den dag ett obligatoriskt civiläktenskap införs, gäller detta för samtliga kyrkliga vigselförrättningar, som då helt får bestämmas av de enskilda trossamfunden. Den nu föreslagna ändringen rörande vigselbehörigheten lägger därvid lika litet något hinder i vägen som den nu gällande bestämmelsen. Vidare ligger genomförandet av de slutsatser och förslag ovannämnda utredningar kan komma fram till så långt fram i tiden att man rimligen icke kan åberopa dem som stöd för vägran att inom den nuvarande ramen för den kyrkliga vigseln undanröja ett hinder för det ekumeniska samarbetet samfunden emellan. Det är ju, väl att märka, icke fråga om att vidga ramen för rätten att förrätta kyrklig vigsel.

Den föreslagna ändringen framstår som ett led i den utveckling mot full valfrihet och jämlikhet för den enskilde, som vårt samhälle arbetar för.

I enlighet med det anförda bör lagförslag grundat på motionärernas yrkanden föreläggas 1970 års riksdag.

dels att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 318 och II: 342 i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet ovan anfört.